

Lapsivaikutusten arviointi tiiviisti

- Lapsivaikutusten arvioinnissa arvioidaan päätöksen tai toiminnan vaikutukset lasten hyvinvointiin ja oikeuksien toteutumiseen.
- Lapsia koskevissa toimissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.
- Lapsivaikutusten arviointi on väline lasten etujen selvittämiseen.

Päätöksenteossa on tärkeä tunnistaa vaikutukset niihin ihmisiin, joihin päätös vaikuttaa. Tämä koskee myös lapsiin kohdistuvia vaikutuksia.

Lapsivaikutusten arvioinnin erityispiirteenä on lapsen oikeuksien sopimuksessa edellytetty lapsen edun selvittämiselvoite. Lapsen oikeuksien sopimus on oikeudellisesti velvoittava. Lapsivaikutusten arviointi on tärkeä osa lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöönpanoa.

Lapsia koskevissa toimissa lapsen edun on oltava päätöksenteossa ensisijainen harkintakriteeri. Lapsivaikutusten arviointi on väline lasten etujen selvittämiseen tehtäessä lapsia koskevia päätöksiä.

Lapsilla tarkoitetaan alle 18-vuotiaita. Lapsivaikutusten arviointi on monissa tapauksissa syytä ulottaa myös 18 vuotta täyttäneisiin nuoriin sisällyttämällä lapsuuden ja aikuisuuden nivelvaihe arvioinnin piiriin. Esimerkiksi arvioitaessa nuorisotyötä tai lukio- tai ammatillista koulutusta, on luonnollisesti perusteltua tarkastella vaikutuksia myös 18 vuotta täyttäneisiin nuoriin.

Lapsivaikutusten arvioinnin tulee olla tavanomainen osa julkisen vallan – valtion, kunnan ja maakunnan – päätösten valmistelua ja toiminnan arviointia. Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointi voidaan toteuttaa samassa yhteydessä kuin muukin arviointi.

Päätöstä valmistelevilla viranhaltijoilla on paras tuntemus arvioinnin kohteena olevasta asiasta, joten he ovat yleensä parhaita henkilöitä toteuttamaan lapsivaikutusten arvioinnin.

Lapsivaikutusten arviointia varten ei siten tarvita erillistä arviointiyksikköä tai -henkilöstöä. Lapsivaikutusten arviointiin tarvitaan kuitenkin koulutusta. Koulutukseen tulee sisällyttää vaikutusten arviointiosaamisen lisäksi lapsen oikeuksia koskevaa koulutusta.

YK:n lapsen oikeuksien komitea on määritellyt lapsen oikeuksien sopimuksen kohtaa **yleisperiaatteiksi, jotka tulee ottaa huomioon kaikkien sopimuskohtien tulkinnassa.** Yleisperiaatteet ovat **1) syrjimättömyys, 2) lapsen edun ensisijaisuus, 3) oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen sekä 4) lapsen näkemysten kunnioittaminen (oikeus tulla kuulluksi).** Yleisperiaatteilla on keskeinen merkitys myös lapsivaikutusten arvioinnissa.

Lapsen kuuleminen sisältyy lapsen edun selvittämiseen. Lasten näkemyksiä tulee kuulla ja ne tulee ottaa huomioon myös arvioitaessa lapsen etua. **Lasten kuuleminen on tärkeä osa lapsivaikutusten arviointia.**

Lapsivaikutusten arvioinnin peruskysymykset

- Minkälaisia vaikutuksia päätösvaihtoehdolla/toiminnalla on eri lapsiryhmiin ja miten erityisesti heikommassa asemassa olevien lasten asemaa voitaisiin parantaa?
- Miten päätösvaihtoehto/toiminta vaikuttaa lasten hyvinvointiin lyhyellä ja pitkällä aikavälillä?
- Miten lapsia ja nuoria kuullaan ja mitkä ovat heidän näkemyksensä asiassa?
- Miten myönteisiä vaikutuksia voitaisiin vahvistaa ja kielteisiä vaikutuksia poistaa tai ainakin lieventää?

Vaikutusten arvioinnissa voidaan käyttää erilaisia menettelytapoja ja -käytäntöjä.

Vähimmäisvaatimuksena on käyttää lapsen oikeuksien sopimusta lähtökohtana. **Vaikutusten arvioinnin tuloksena esitetään johtopäätöksiä, suosituksia ja parannusehdotuksia.** Arvioinnin tulosten pitäisi olla julkisesti saatavilla.

Terveydenhuoltolain 11 §:n mukaan kunnan ja sairaanhoitopiirin on päätöksenteon ja ratkaisujen valmistelussa arvioitava ja otettava huomioon tehtävien **päätösten ja ratkaisujen vaikutukset väestön terveyteen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Säännös edellyttää myös lapsiväestöön kohdistuvien vaikutusten arviointia.**

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislakiehdotuksen 7 §:n mukaan päätösten **vaikutukset ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen** on arvioitava ennakkoon ja otettava huomioon kunnan eri toimialojen päätöksenteossa. Lakiehdotuksen 8 §:n mukaan maakunnan on arvioitava ennakkoon ja otettava huomioon päätösten **vaikutukset eri väestöryhmien hyvinvointiin ja terveyteen.**

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen koulujen työ- ja loma-aikoja koskevat ratkaisut (6195 ja 6196/2017)

- ✓ Lasten oikeus tulla kuulluksi ei aina toteudu koulujen työ- ja loma-ajoista päätettäessä eivätkä päätökset aina perustu riittävään lapsivaikutusten arviointiin. **Lasten näkemysten selvittäminen ja lapsivaikutusten arviointi on tärkeää.** Koulujen työ- ja loma-aikaan liittyvät päätökset koskevat juuri lapsia ja vaikuttavat lapsen oikeuteen lepoon ja virkistykseen.
- ✓ Lasten osallisuus ei aina tule turvatuksi lapsen oikeuksien sopimuksen edellyttämällä tavalla, jos lapsia kuullaan vain nuorisovaltuustojen, oppilaskuntien tai vastaavien välityksellä. YK:n lapsen oikeuksien komitea on korostanut, että **menettelyjen, joissa lapsia kuullaan, on oltava avoimia kaikille lapsille.**
- ✓ **Kaikissa lapsia koskevissa päätöksissä ja toimenpiteissä on otettava ensisijaisesti huomioon lapsen etu. Lapsivaikutuksia arvioimalla selvitetään, mikä on lapsen etu.** Kun arviointi tehdään hyvin, saadaan tietoa suunnitellun päätöksen vaikutuksista lasten hyvinvointiin ja kehitykseen kokonaisvaltaisesti ja eri näkökulmista. Arviointi lisää myös päätöksenteon avoimuutta ja moniarvoisuutta.

- **Ennakkoarviointi:** Valmisteilla olevan päätöksen vaihtoehtojen vaikutukset arvioidaan ennen päätöksen tekemistä.
- **Seuranta-arviointi / toiminnan arviointi:** Selvitetään tehdyn päätöksen tai toteutetun toiminnan vaikutukset.
- **Prosessiarviointi:** Arvioidaan vaikutukset päätöksen toimeenpanon yhteydessä.

Lapsivaikutusten ennakoarviointi prosessina

1. Selvitetään ja tunnistetaan tarve arvioinnille
2. Kartoitetaan olemassa oleva tieto ja hyödynnetään sitä arvioinnissa
3. Määritellään tarkasteltavat vaihtoehdot ja arviointikysymykset
4. Toteutetaan arvioinnissa tarvittavien tietojen keruu. Kerätään tietoa myös lapsilta ja nuorilta.
5. Tehdään ratkaisuvaihtoehtojen vertailu, jossa tunnistetaan vaihtoehtojen myönteiset, neutraalit ja kielteiset vaikutukset lasten hyvinvointiin ja oikeuksien toteutumiseen
6. Tehdään kokonaisarvio vaikutuksista, jonka perusteella laaditaan suositukset jatkovalmistelua ja päätöksentekoa varten.
7. Raportoidaan arvioinnin havainnot ja suositukset
8. Otetaan huomioon arvioinnin tulokset jatkovalmistelussa ja päätöksenteossa
9. Tehdään päätös ja tiedotetaan siitä
10. Seurataan päätöksen toimeenpanoa ja arvioidaan toteutuneet vaikutukset